

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

2 Vtrum tota bonitas, & malitia exterioris actus depe[n]deat ex bonitate
uoluntatis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

moraliter: ideo voluntas eius est mala. Secunda est, quia haec bonitas pendet a ratione, & non a voluntate: sed quomodo hoc verum sit, in sequenti tractabitur. Et quod reliquum est, scilicet, quomodo bonitas actus propria exterioris in executione sit a voluntate, in 3. articulo tractabitur.

¶ Super Quaestio 20. Art. secundum.

In titulo 2. articuli statim dubium occurrit, quomodo post determinationem, quod bonitas aliqua prius convenit actui exteriori, quam voluntati, dubitari rite potest, an tota eius bonitas pendeat ex voluntate. Si enim prius actui convenit quam voluntati aliqua bonitas, liquet quod illa non pendet a voluntate. Prius enim non dependet a posteriori: ac per hoc constat, quod non tota bonitas actus exterioris pendet ex voluntate. Nulla ergo est hic rationabilis ratio.

¶ Ad hoc dicitur, quod quia actus exterior voluntatis claudit in se dependentiam a voluntate: ideo stat, quod bonitas prius secundum naturam insit ipsi actui humano exteriori, quam voluntati. Adhuc restat ambiguum, an etiam illa bonitas, quae prius ei convenit, dependeat a voluntate. Licet enim prius non dependeat a posteriori, quod tamen prius inest alicui, potest dependere ab eo, cui posterior inest. Et est simile, si conclusio, quod sanum prius inest animali, quam medicinae, quaratur an sanitas animalis dependeat a medicina.

¶ Circa doctrinam in corpore eiusdem secundi articuli traditam, dubium occurrit quadruplex. Primum, quia sicut bonitas ex materia & circumstantiis est ex ratione, ita bonitas finis: neque enim finis, neque actus quicumque pertinet ad genus moris, nisi ut stat sub ordine rationis. Ratio ergo est causa omnis bonitatis: utraque ergo bonitas debuit in rationem reduci, & non altera in voluntatem, & altera in rationem, ut in litera fit.

¶ Secundum dubium est, quia aut hic sermo est de actu exteriori absolute, aut ut est in executione. Si absolute, cum sic praevenerit voluntatem ut obiectum, nihil aliud est dicere, quod bonitas actus exterioris, non est a voluntate, quam dicere, quod bonitas obiecti voluntatis non est a voluntate: & cum hoc commune sit utrique voluntatis obiecto, scilicet fini, & actui extrinseco, debuit de utroque dici, quod non dependet a voluntate, & non dispar iudicium proferri, ut in litera fit. Si autem, ut est effectus voluntatis, cum bonitas utraque ex obiectis ad actum voluntatis, & ex actu voluntatis in actum exteriori imperatum, & factum deventi, par quoque debuit proferri sententia, quod utraque scilicet est a voluntate dependente ab obiecto sub ratione, & non sicut in litera fit, altera tantum bonitas in voluntatem reduci.

¶ Tertium dubium est, quia cum una circumstantiarum actus exterioris, sit finis, oportet quod bonitas actus exterioris ex genere & circumstantiis dependeat a voluntate: quoniam ab ea dependet bonitas ex fine: ut in litera dicitur. Est ergo implicatio, dicere, quod bonitas actus exterioris ex fine dependet a voluntate: & quod bonitas eius ex genere, & circumstantiis non dependet ex ea. clauditur enim in hac bonitas ex fine.

¶ Quartum dubium est directe contra bonitatem actus exterioris in executione: quia cum respectu voluntatis obiectum & finis coincidunt, ut dictum est, actus exterior obiectus voluntati, oportet quod sit eius finis, ac per hoc voluntas sit bona ex eo, sicut ex fine. Et tunc sic, bonitas ex fine in actu exteriori pendet tota ex voluntate, quia finis est obiectum proprium voluntatis: sed bonitas actus exterioris est bonitas ex fine, quia actus exterior obiectus & finis est voluntatis. ergo tota bonitas actus exterioris pendet ex voluntate: & idem est iudicium de utraque bonitate.

quam bonum actus voluntatis: in quantum vero consistit in executione operis, est effectus voluntatis, & sequitur voluntatem.

AD SECUNDUM dicendum, quod finis est prior in intentione, sed est posterior in executione.

AD TERTIUM dicendum, quod forma secundum quod est recepta in materia, est posterior via generationis, quam materia, licet sit prior natura: sed secundum quod est in causa agente, est omnibus modis prior. Voluntas autem comparatur ad actum exterioriorem, sicut causa efficiens: unde bonitas actus voluntatis est forma exterioris actus, sicut in causa agente existens.

ARTICVLVS II.

Utrum tota bonitas, & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod tota bonitas,

¶ Ad primum horum dicitur, quod hic non comparatur finis actui exteriori, ut argumentum credit: sed comparatur bonitas vel malitia ex fine in actu exteriori inuenta, bonitati vel malitia ex genere & circumstantiis in eodem existenti. Verbi gratia, in hoc actu, uti re sua quando oportet &c. propter bonum patriae, inuenitur duplex bonitas, scilicet ex fine, quia propter bonum patriae: & ex genere & circumstantiis, quia re sua quando oportet &c. Et sic hic comparatio eorum, & dicitur primo quod bonitas ex fine in huiusmodi actu inuenta pendet per se ex interiori actu voluntatis: quia finis ex hoc quod est proprium voluntatis, solum obiectum, confert inter actus actui voluntatis primo bonitatem suam: ita quod voluntatis actus est primo bonus tali bonitate. & per ipsum talis bonitas convenit, cuiusque convenit: & consequenter actus humanus exterior profanus habet, quod fit tali bonitate bonus ex actu interiori voluntatis. Dicitur secundum, quod bonitas ex genere, & circumstantiis in eodem actu inuenta, non pendet ex voluntate: quia non ideo hic actus est sic bonus, quia nulle ipsum est bonum, sed e converso: sed pendet ex ratione: inter potentias enim animae principia moralis bonitatis, vel malitiae sunt ratio vel voluntas. Si ergo voluntas non est per se causa huius, relinquatur, quod ratio sit. Et reuera, ratio est principium non solum huius, sed etiam omnis bonitatis & malitiae moralis, quia est principium totius esse moralis: sed quia bonitas inuenta in exteriori actu ex fine pendet non solum ex ratione, sed etiam per se ex voluntate interiori, ex genere autem & circumstantiis ex ratione solum: ideo illa in voluntatem, ut proximam per se causam, haec in rationem deducta est.

& malitia actus exterioris dependeat ex voluntate. Dicitur enim Matth. 7. Non potest arbor bona malos fructus facere: nec arbor mala facere fructus bonos: per arborem autem, intelligitur voluntas & per fructum, opus, secundum glo. * ergo non potest esse, quod voluntas interior sit bona, & actus exterior sit malus, aut e converso.

¶ 2. Praet. August. dicit in lib. Retractionum, * quod non nisi voluntate peccatur: si ergo non sit peccatum in voluntate, non erit peccatum in exteriori actu: & ideo tota bonitas vel malitia exterioris actus ex voluntate dependet.

¶ 3. Praet. Bonum & malum, de quo nunc loquimur, sunt differentiae moralis actus: differentiae autem per se diuidunt genus secundum Philosophum in 7. Metaph. * Cuiusmodi actus sit moralis ex eo, quod est voluntarius, videtur, quod bonum & malum accipitur

stantiis in eodem actu inuenta, non pendet ex voluntate: quia non ideo hic actus est sic bonus, quia nulle ipsum est bonum, sed e converso: sed pendet ex ratione: inter potentias enim animae principia moralis bonitatis, vel malitiae sunt ratio vel voluntas. Si ergo voluntas non est per se causa huius, relinquatur, quod ratio sit. Et reuera, ratio est principium non solum huius, sed etiam omnis bonitatis & malitiae moralis, quia est principium totius esse moralis: sed quia bonitas inuenta in exteriori actu ex fine pendet non solum ex ratione, sed etiam per se ex voluntate interiori, ex genere autem & circumstantiis ex ratione solum: ideo illa in voluntatem, ut proximam per se causam, haec in rationem deducta est.

¶ Ad secundum dicitur, quod licet hic sermo sit de actu exteriori simpliciter, & non restricto ad executionem: tamen iungendo ipsum cum dictis in articulo precedenti, potest dici, quod hic est sermo de actu exteriori utroque modo, ut in litera patet. Et cum contra primum membrum obijciatur: respondetur primo, quod non est idem loqui de actu exteriori absolute, & ut obiectum est voluntatis: & consequenter non est idem dicere, Actus exterior est secundum se bonus vel malus, & non ex voluntate: & dicere, quod obiectum voluntatis est bonum secundum se, & non ex voluntate. Actus enim exterior secundum se, abstrahit ab obiecto non obiecto voluntatis. Dicitur secundum, quod hic etiam incidit error, sicut in priori dubio: quia non fit comparatio obiecti ad obiectum, puta, actus exterioris ad finem: sed bonitatis actus ex fine, ad bonitatem eiusdem ex genere & circumstantiis. Unde dato, quod idem sit iudicium de bonitate actus & finis, quod scilicet neutra pendet ex voluntate, non tamen est idem iudicium de bonitate ex fine participata in actu, & bonitate eiusdem secundum genus & circumstantias: quia illa ex voluntate, haec non, pendet. & hoc fit in litera. Tertio dicitur, quod si compararetur obiectum ad obiectum, adhuc aliquid singulari innuaretur in actu, quod non in fine, dicendo, quod bonitas actus extrinseci obiecti non est ex voluntate, quia hoc obiectum differt a fine dupliciter. Primum, quia est actio quaedam: Secundum, quia est dependens a voluntate, est enim actus humanus: finis autem nec dependens a voluntate, nec actionem aliquam exprimit. unde dicitur de actione a voluntate dependente, quod nec dependet in propria bonitate ab actu interiori voluntatis, aliquid annotatione dignum est: non sic de fine, quoniam liquidum est. Ad id iterum quod contra secundum membrum obijciatur, dicitur, quod licet actus exterior in executione habeat bonitatem utranque ex voluntate, & voluntate

ab obiectis, dissimiliter tamen hoc fit: quia bonitas ex fine descendit in actum interiore uoluntatis per se & formaliter in actum uero exteriori in executione, denominatiue tantum. Bonitas uero ex genere & circumstantia ex obiecto deriuatur in actum interiore, denominatiue tantum, & per eum in actum exteriori formaliter: sicut ex sano in animali, denominatur medicina sana, qua animal fit sanum formaliter: unde non est de utraque bonitate eadem ratio, etiam in executione.

cap. 7. parum ante mediu tom. 4.
art. preced.
lib. 1. circ. tom. 1.
q. preced. art. sic. 6. & 7.

in actu solū ex parte uoluntatis.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in lib. contra Mendacium*, quod quaedam sunt, quae nullo quasi bono fine, aut bona uoluntate possunt bene fieri.

RESPON. Dicendum, quod sicut iam dictum est, in exteriori actu potest considerari duplex bonitas, uel malitia. Vnā secundū debitam materiam & circumstantias: Alia secundum ordinem ad finem. Et illa quidem quae est secundum ordinem ad finem, tota dependet ex uoluntate: illa autē quae est ex debita materia, uel circumstantiis, dependet ex ratione. & ex hac dependet bonitas uoluntatis, secundum quod in ipsa fertur.

Est autem considerādū, quod sicut supra dictum est*, ad hoc quod ali-

Ad tertium ergo dubium dicitur, quod si posset separari bonitas alicuius finis, ut circumstantia est, a bonitate eiusdem, ut specificans respectu eiusdem actus, facile dici posset distinguendum, quod finis ut circumstantia, spectat ad bonitatem actus exterioris ex genere & circumstantiis: finis autē ut specificans, spectat ad uoluntatem: & sic non esset implicatio dicere, quod bonitas ex fine in actu exteriori, pendet ex uoluntate: & quod bonitas ex genere & circumstantiis, etiam finis, non pendet ex uoluntate: quia in prima propositione esset sermo de bonitate ex fine specificante actū exteriori formaliter sumptum: in secunda uero de bonitate ex fine & circumstantia eiusdem materialiter sumpti. Sed quia intelligi non potest, quod idem numero actus exterior moralis, sit talis materialiter sumptus ex aliquo fine, ut circumstantia, & non sit talis formaliter sumptus ex eodem fine, ut specificante (non enim si quis orat ut furetur, intelligi potest, quod oratio sit mala ex furto circumstantia: & oratio ut uoluita sit non mala ex furto specificante. Et rursum, quia finis ut finis licet adiunctus, est circumstantia actus exterioris moralis, ut ex supradictis patet: & finis ut finis est obiectum proprium uoluntatis) Ideo dicendum est, quod bonitas ex fine sine circumstantia, sine specificante, media uoluntate ad exterioriorem actum pertinet: ita quod actus exterior non habet bonitatem ex fine circumstante, nisi dependente a uoluntate: & bonitas ex fine deriuatur in actum interiore uoluntatis specificatiue & formaliter: in actum uero exteriori formaliter sumptam, id est, ut fiat sub interiori: specificatiue quoque, sed secundario: in eundem autem materialiter sumptam, ut adiacens circumstantia. Cum ergo comparatur bonitas exterioris ex fine, ad bonitatem eiusdem ex genere, & circumstantiis, intellige ex circumstantiis manentibus pure circumstantiis, qualis non est circumstantia finis: quia, ut superius est dictum, transit in specificans, & consequenter substantialiter.

Ad quartum dubium, antequam respondeatur, aduertendum est, quod quia querit de diuersitate bonitatis in ipso actu uoluntatis ex fine, & ex actu uolito, seu obiecto: & contra hanc diuersitatem arguit, & hac diuersitas dicitur consistere in hoc: quod bonitas ex fine inest uoluntati formaliter: bonitas autem ex actu uolito inest ipsi uoluntati denominatiue, propter rationem supradictam, scilicet quia inter actus, bonitas ex fine primo saluatur in uoluntatis actu, cuius finis est proprium obiectum: bonitas autem ex materia & circumstantiis, primo saluatur in ipso actu exteriori. Quia ergo haec sunt connexa, primo uidebitur quare finis bonificat uoluntatem formaliter, & actus uolitus, qui est etiam finis, quia obiectum & finis respectu uoluntatis est idē, non bonificat ipsam formaliter, sed denominatiue, & sic deinde formaliter satisfiet questio. Dicitur ergo quod quia, ut in artic. 2. questio precedentis dictum est, differens bonitas actus interioris uoluntatis ex obiecto & fine, per accidens inuenitur in eodē;

A ideo bonitas ex fine, qui coherret per se, inest formaliter: bonitas autem ex obiecto, denominatiue. Sed haec responsio peccat secundum non causam ut causam. Ex hoc enim, quod differentia duarum bonitatum in actu interiori uoluntatis est per accidens, non sequitur, quod utraque secundum se, aut altera, inest denominatiue eidē: stat enim quod distinctio earum concurrat per accidens in eodē, & tamen utraque secundum se inest: sicut stat concursus creditoris & debitoris in eandem plateam esse per accidens, & tamen iter utriusque secundum se, ad illum locum esse. Dicitur aliter, quod quia actus exterior in casu posito non concurrat sub ratione finis, sed obiecti, licet sit finis: immo distinguitur contra finem, cum dicitur bonitas ex fine, & bonitas ex obiecto: & sola bonitas ex fine fit formaliter in uoluntate: quia sola est ex proprio obiecto ut sic, ideo bonitas in actu interiori uoluntatis ex fine, est formaliter, & ex obiecto, est denominatiue. Et secundum hoc oportet dicere, quod quando actus exterior est finis, dat bonitatem actui interiori formaliter: quando uero est obiectum tantum, dat bonitatem interiori actui denominatiue. Verbi gratia, si quis uult fornicari, non propter alium adiunctum finem, actus interior uoluntatis erit in specie fornicationis formaliter: quia fornicari est finis. Si quis uero uult fornicari propter furari, tunc actus interior uoluntatis erit in duabus speciebus, scilicet in specie furti formaliter: in specie uero fornicationis denominatiue. Sed quoniam superius dictum est, quod uoluntas in quocumque fertur, aut fertur sub ratione finis, aut propter finem: & quando fertur, in propter finem, fertur formaliter in finem: ideo non consonat dicere, quod actus exterior in casu posito non est uolitus ut finis, sed ut obiectum tantum. Oportet enim ut finem, uel propter finem esse uolitus, sed non propter finem tantum: quia etiam secundum se propter propriam bonitatem est uolitus: unde & in propria reponit specie actū interiorē uoluntatis, licet denominatiue. Ergo. Et confirmatur, quia in 2. art. precedentis questionis, ubi dicitur, quod non differt in uoluntate bonitas ex fine & obiecto, expresse obiectum ipsum uocatur finis, cum subditur, nisi sicut finis dependet ex fine. Aliter ergo distinguendo de fine & subfine: & quod quando quis uult fornicari ut furetur, furtū est finis: fornicatio uero subfinis: & quod finis facit actū interiori formaliter talem, subfinis autem denominatiue. Sed haec responsio non satisfacit: quoniam ex distinctione subfinis a fine, nihil aliud apparet sequi, nisi quod finis principalem locū tenet, & subfinis secundarium: ac per hoc finis bonificat formaliter actum interiori uoluntatis, cum subfinis claudatur infra latitudinem finis, etiam ipse bonificabit eundē formaliter, licet secundario. Aliter ergo occurrit dicendum. Ad cuius euidētiam nota tria: Primum est, quod sicut sunt duo genera humanorum actuum, scilicet actus interior uoluntatis, & actus uoluntatis exterior: ita dantur duo propria bonificatiua actuum formaliter, scilicet finis & materia cum circumstantiis. Et finis quidem ut sic, bonificatiuus est interiori actus uoluntatis, ita quod ipse est primo formaliter bonus ex fine: materia autem cum circumstantiis, bonificatiua est actus exterioris uoluntatis, ita quod ipse primo est formaliter bonus ex materia & circumstantiis. Secundum est, quod licet multipliciter contingat bonitatem deriuari ex uno in aliud, puta, sicut ex fine, uel obiecto, seu materia circa quam, uel circumstantia, uel actione: in proposito dupliciter contingit bonitatem actus deriuari in alium actum, Vno modo ut sic: ita quod quia talis actus, in quantum actus, est bonus, ideo ille alius actus, in quantum actus, est bonus. Alio modo, ut alter eorum, uel uterque induit rationem finis, uel obiecti cuiuslibet alterius, Differentia autem inter has duas deriuationes est, quod prima deriuatio, ut dicit Thomaz placet in calce sequentis articuli, est secundum denominationem tantum, ita quod nec actus exterior ab interiori, nec interior ab

quid sit malum, sufficit unum singularis defectus: ad hoc autem quod sit simpliciter bonum, non sufficit unum singulare bonū, sed requiritur integritas bonitatis. Si igitur uoluntas sit bona & ex obiecto proprio, & ex fine, cōsequens est, actum exterioriorem esse bonū: Sed non sufficit ad hoc, quod actus exterior sit bonus bonitate uoluntatis, quae est ex intentione finis. Sed, si uoluntas sit mala siue ex intentione finis, siue ex actu uolito, consequens est, actū exterioriorem esse malum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod uoluntas bona, prout significatur per arborem bonam, est accipienda secundum quod habet bonitatem ex actu uolito, & ex fine intento.

AD III. dicendum, quod non solū ali-

cto, est denominatiue. Et secundum hoc oportet dicere, quod quando actus exterior est finis, dat bonitatem actui interiori formaliter: quando uero est obiectum tantum, dat bonitatem interiori actui denominatiue. Verbi gratia, si quis uult fornicari, non propter alium adiunctum finem, actus interior uoluntatis erit in specie fornicationis formaliter: quia fornicari est finis. Si quis uero uult fornicari propter furari, tunc actus interior uoluntatis erit in duabus speciebus, scilicet in specie furti formaliter: in specie uero fornicationis denominatiue. Sed quoniam superius dictum est, quod uoluntas in quocumque fertur, aut fertur sub ratione finis, aut propter finem: & quando fertur, in propter finem, fertur formaliter in finem: ideo non consonat dicere, quod actus exterior in casu posito non est uolitus ut finis, sed ut obiectum tantum. Oportet enim ut finem, uel propter finem esse uolitus, sed non propter finem tantum: quia etiam secundum se propter propriam bonitatem est uolitus: unde & in propria reponit specie actū interiorē uoluntatis, licet denominatiue. Ergo. Et confirmatur, quia in 2. art. precedentis questionis, ubi dicitur, quod non differt in uoluntate bonitas ex fine & obiecto, expresse obiectum ipsum uocatur finis, cum subditur, nisi sicut finis dependet ex fine. Aliter ergo distinguendo de fine & subfine: & quod quando quis uult fornicari ut furetur, furtū est finis: fornicatio uero subfinis: & quod finis facit actū interiori formaliter talem, subfinis autem denominatiue. Sed haec responsio non satisfacit: quoniam ex distinctione subfinis a fine, nihil aliud apparet sequi, nisi quod finis principalem locū tenet, & subfinis secundarium: ac per hoc finis bonificat formaliter actum interiori uoluntatis, cum subfinis claudatur infra latitudinem finis, etiam ipse bonificabit eundē formaliter, licet secundario. Aliter ergo occurrit dicendum. Ad cuius euidētiam nota tria: Primum est, quod sicut sunt duo genera humanorum actuum, scilicet actus interior uoluntatis, & actus uoluntatis exterior: ita dantur duo propria bonificatiua actuum formaliter, scilicet finis & materia cum circumstantiis. Et finis quidem ut sic, bonificatiuus est interiori actus uoluntatis, ita quod ipse est primo formaliter bonus ex fine: materia autem cum circumstantiis, bonificatiua est actus exterioris uoluntatis, ita quod ipse primo est formaliter bonus ex materia & circumstantiis. Secundum est, quod licet multipliciter contingat bonitatem deriuari ex uno in aliud, puta, sicut ex fine, uel obiecto, seu materia circa quam, uel circumstantia, uel actione: in proposito dupliciter contingit bonitatem actus deriuari in alium actum, Vno modo ut sic: ita quod quia talis actus, in quantum actus, est bonus, ideo ille alius actus, in quantum actus, est bonus. Alio modo, ut alter eorum, uel uterque induit rationem finis, uel obiecti cuiuslibet alterius, Differentia autem inter has duas deriuationes est, quod prima deriuatio, ut dicit Thomaz placet in calce sequentis articuli, est secundum denominationem tantum, ita quod nec actus exterior ab interiori, nec interior ab

Prima Secundae S. Tho. G 2 exteriori

